

STEMELE DIN COLECȚIA MUZEULUI "HASZMANN PÁL" DIN CERNAT¹

SZEKERES ATTILA ISTVÁN

attila@szekeres.ro

<http://www.szekeres.ro/>

Asociația de Heraldică și Vexilologie din Transilvania – Sfântu Gheorghe

THE COATS OF ARMS FROM THE "HASZMANN PÁL" MUSEUM IN CERNAT

ABSTRACT

The present writing is dedicated to heraldic emblems related to the "Haszmann Pál" Museum in Cernat, Covasna county. There we can see the coats of arms of Damokos, Cseh, Bernáld, Végh, Cserátoni, Zambler, Molnár, Csíky and Kelemen of Alsócsernáton, Bod of Felsőcsernáton, Bod of Albis, Dombi and Farkas of Ikafalva, Baló of Nagybacon, Rápolthy of Peselnek, Apor of Altorja, Gyárfás of Léczfala and Czírjék of Sepsizoltán. Due to the considerable number of the coats of arms located in a rural museum, the "Haszmann Pál" Museum can be considered as a true collector of coats of arms, conserving the coats of arms of several important local families, still multiplying, as a part of the collection devoted to the history of the village.

Keywords: "Haszmann Pál" Museum, coat of arms, Csernáton, Damokos family, heraldry.

A csernátoni "Haszmann Pál" Múzeum címerei

ÖSSZEFOGLALÓ

Az alsócsernátoni Damokos Gyula-kúriában működő Haszmann Pál Múzeum helytörténeti kiállítása számos címert tartalmaz. Jelen tanulmány ezeket, a zömében helyi nemesi családok címereit mutatja be: alsócsernátoni Damokos, Cseh, Bernáld, Végh, Cserátoni, Zambler, Molnár, Csíky és Kelemen, felsőcsernátoni Bod, albisi Bod ikafalvi Dombi és Farkas, nagybaconi Baló, peselneki Rápolthy, altorjai Apor, léczfalvi Gyárfás és sepsizoltáni Czírjék. Tekintetbe véve, hogy egy vidéki múzeum mily sok nemesi jelvényt tartalmaz gyűjteményében, az intézményt joggal illelhetjük a címergyűjtő múzeum jelzővel.

Kulcsszavak: Haszmann Pál Múzeum, címer, Alsócsernáton, Damokos család, címertan.

---

¹ Comunicare prezentată cu titlul *Muzeul colecționar de steme*, cu ocazia celui de-al XVI-lea Congres Național de Genealogie și Heraldică, organizat de Institutul Român de Genealogie și Heraldică "Sever Zotta" în perioada 10-12 mai 2012, la Iași.

Muzeul "Haszmann Pál"

Muzeul "Haszmann Pál" din Cernat este o unitate externă a Muzeului Național Secuiesc cu sediul la Sfântu Gheorghe, județul Covasna. Fondatorul acestui muzeu etnografic este învățătorul Pál Haszmann, care s-a născut în 1902 în colonia Gyulafalva, care, odinioară, aparținea comunei Comandău. De mic copil a început să colecționeze diferite "vechituri" și obiecte de artă populară. Din 1920, a început colecționarea pe baze științifice, mai ales din satele din zona orașului Târgu Secuiesc. Visul lui de-a înființa un muzeu, s-a împlinit în cele din urmă. În vechiul conac Damokos Gyula, pe atunci naționalizat, s-a înființat o secție a muzeului județean, care și-a deschis porțile în 1973. Soții Pál Haszmann și Ida Cseh și-au donat colecția de aproximativ 8.000 de obiecte. Pál Haszmann a decedat în 1977, dar, conform testamentului său, cei trei fii ai lui și familiile lor au grijă de muzeu. În prezent, fetele fiilor fondatorului au calitatea de angajați ai muzeului².

Acest muzeu etnografic în aer liber prezintă patrimoniul de arhitectură populară din județul Covasna, inclusiv stâlpi funerari de piatră și mai ales din lemn sculptat, respectiv meșteșuguri populare tradiționale și valoroase expoziții de artă populară și de istorie locală. Colecțiile de mașini agricole și de sobe din fontă sunt o raritate.

În colecția de bază, cea de istorie locală a Cernatului, se află multe steme. Majoritatea lor sunt pictate, dar putem vedea și blazoane confecționate din tablă de cupru, de către Klára Papp din Brașov³.

Printre aceste steme se găsesc mai multe ale celei mai cunoscute familii din Cernat, familia Damokos, precum și ale celui mai renumit fiu al comunei, scriitorul, istoricul literar și preotul reformat Péter Bod. Găsim și o stemă pictată de heraldistul József Sebestyén Keöpeczi, anume blazonul familiei Gyárfás de Léczfalva.

Stema familiei Damokos de Alsócsernáton

Blazonul familial Damokos de Alsócsernáton apare de mai multe ori în incinta muzeului. Pe frontonul conacului Damokos, care adăpostește colecția de istorie locală, este amplasată o stemă sculptată în piatră.

Este vorba de un scut, cuprinzând un braț drept ținând o sabie în bară, în care este înfipt un cap de turc. Brațul este sprijinit în cot de o coroană deschisă, așezată pe o terasă. În partea din dreapta sus este o stea cu șase raze, iar între sabie și braț o semilună crescătoare.

Cu ocazia restaurării conacului, a ieșit la iveală o bucată de ancadrament, sculptat în piatră, zidit în fațada conacului. Ancadramentul poartă inscripția "STEPHANUS DAMOKOS" și este ornamentat cu stema familiei Damokos: în interiorul unui cerc, un braț drept ținând o sabie în bară, deasupra sabiei aflându-se o stea cu șase raze, iar între sabie și braț o semilună crescătoare.

Ancadramentul portalului se încadrează în stilul celei de-a doua jumătăți a secolului al XVII-lea și, după toate probabilitățile, provine din prima construcție, care a fost modificată și extinsă în 1831.

---

² D. Haszmann Orsolya, *A csernátoni Haszmann Pál Múzeum*, în István Kinda (szerk.), "A Székely Nemzeti Múzeum", Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy, 2011, p. 63-64.

³ Acestea au dimensiunea de 23x29 cm.

În interiorul conacului, în cadrul colecției de istorie locală, se află o stemă pictată în ulei⁴. Este vorba de un scut francez modern, în al cărui câmp verde se află un braț stâng de carnație, armat cu argint, ținând în mână o sabie, în care este înfipt un cap de turc, natural. Brațul este sprijinit în cot de o coroană deschisă cu cinci fleuroane, de aur, împodobită cu rubine și safire. Scutul este timbrat de un coif cu gratii, încoronat. În creștet se repetă brațul ținând o sabie, în care este înfipt un cap de turc. Sub stemă se află o filacteră, cu inscripția *"ŐSI CZÍMERE ALSÓ-CSERNÁTONI TEKENTETES DAMOKOS ELEK ÚRNAK"*, adică: *"stema de neam a prestigiosului domn Elek Damokos de Alsócsernáton"*.

Stema familiei Cseh de Alsócsernáton

Blazonul familiei Cseh apare confecționat din tablă de cupru, decupat și ciocănit, lipit pe un placaj.

Stema cuprinde un scut francez modern, hașurat orizontal (albastru), în care se află un oștean călare, spre dextra, ținând în mână dreaptă un steag fluturând. Scutul este timbrat de un coif cu gratii, așezat frontal, cu lambrechini care cad în ambele părți, încoronat. Sub stemă apare inscripția: *"Cseh család ősi nemesi címere"*; în traducere: *"Stema nobiliară cea veche a familiei Cseh"*.

Stema Cseh apare în diploma de înnobilare acordată de către principele Gheorghe Rákóczi I lui Stephanus Cseh de Alsócsernáton, soției Elisabetha Kelemen și copiilor lor, Benedictus, Joannes și Andreas, la Alba Iulia, în data de 5 ianuarie 1632⁵: scut militar (renascentist, multilobat), în al cărui câmp albastru închis (*coelestini coloris*) se vede de la senestra un om întreg, îmbrăcat în verde, călărind un cal alb, ținând în sus o lance cu un steag roșu. Coif închis, încoronat, lambrechini roșu-argint, respectiv albastru-aur.

Stema familiei Cseh de Szentkatolna

Este vorba de un blazon confecționat din tablă de cupru, decupat și ciocănit, lipit pe un placaj, cu inscripția *"Cseh család ősi nemesi címere"*, în traducere: *"Stema nobiliară cea veche a familiei Cseh"*. Este identică cu inscripția stemei familiei Cseh de Alsócsernáton.

Stema cuprinde un scut multilobat, în al cărui câmp hașurat orizontal se află un oștean, cu mână dreaptă ridicată ținând o spadă care străpunge un cap de păgân. Scutul este timbrat de un coif cu gratii, pe jumătate întors spre dextra, încoronat, cu lambrechini în formă de vrejuri vegetale, care cad pe ambele părți.

---

⁴ Dimeniuni: 72x93,5 cm, interior 56x66 cm.

⁵ Arhivele Naționale Ungare. Arhiva Centrală [Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNLOL)], Fond R 64: *Hazai címereslevelek és nemesi iratok 1526-1923* [Diplome armale și documente nobiliare autohtone 1526-1923]. Copia diplomei a fost consultată cu ocazia conferinței dedicată memoriei istoricului Lajos Demény: *Kastélyok, udvarházak és lakóik a régi Székelyföldön*, 22-23 septembrie 2011, Muzeul Național Secuiesc, Sfântu Gheorghe, ocazie cu care a avut loc expoziția *Az erdélyi fejedelmek székelyeknek adott címereslevelei - Válogatás a Magyar Országos Levéltár okleveleiből*, realizată de Teréz Oborni și Kinga S. Tüdös.

Stema familiei Bernáld de Alsócsernáton

Este un blazon confectionat din tablă de cupru, decupat și ciocănit, lipit pe un placaj, cu inscripția *”Bernáld család ősi nemesi címere”*, în traducere: *”Stema nobiliară cea veche a familiei Bernáld”*.

Stema cuprinde un scut renascentist, în al cărui câmp, pe o terasă, se află un cocor întors spre dextra, stând pe piciorul stâng, ținând printre ghearele piciorului drept, ridicat, o bucată de piatră (vigilență), săgetată prin gât din față. Scutul este timbrat de un coif cu gratii, întors spre dextra, încoronat, cu lambrechini care cad în ambele părți.

Stema familiei Végh de Alsócsernáton

Este vorba de un blazon confectionat din tablă de cupru, decupat și ciocănit, lipit pe un placaj, cu inscripția *„Végh család ősi nemesi címere”*, adică *”Stema nobiliară cea veche a familiei Végh”*.

Stema cuprinde un scut terminat în acoladă, în al cărui câmp, rezemat în cot de o coroană deschisă, se află un braț armat, străpuns de sus de o săgeată, poziționată în bară. Scutul este timbrat de un coif închis, întors spre dextra, cu lambrechini care cad în ambele părți, încoronat. În creștet un braț armat ținând o sabie, în bară.

Stema familiei Cserátoni de Alsócsernáton

Este vorba de un blazon confectionat din tablă de cupru, decupat și ciocănit, lipit pe un placaj, cu inscripția *”Cserátoni család ősi nemesi címere”*, în traducere: *”Stema nobiliară cea veche a familiei Cserátoni”*.

Stema cuprinde un scut francez modern, în al cărui câmp hașurat orizontal se află două săbii încrucișate, cu vârful în sus, deasupra cărora, în mijloc, se vede o stea cu șase raze. Scutul este timbrat de un coif cu gratii, așezat frontal, încoronat, cu lambrechini care cad în ambele părți. În creștet, ieșind din coroană, un oștean ridicând cu mâna dreaptă o sabie, iar în mâna stângă, lăsată jos, ținând de păr un cap de păgân, tăiat⁶.

Stema familiei Dombi de Ikafalva

Este un blazon confectionat din tablă de cupru, decupat și ciocănit, lipit pe un placaj, cu inscripția *”Dombi család ősi nemesi címere”*, adică *”Stema nobiliară cea veche a familiei Dombi”*. Stema cuprinde un scut cu talpa semicirculară, în al cărui câmp, rezemat în cot de o coroană deschisă, se află un braț îmbrăcat, ținând în sus, în poziția palului, o spadă care are înfîpt în vîrf un cap de păgân. Deasupra brațului, în mijloc, se află două stele cu câte șase raze, poziționate în pal, iar în stînga sus o semilună crescătoare. Scutul este timbrat de un coif cu gratii, așezat frontal, încoronat, cu lambrechini care cad în ambele părți. În creștet, rezemat în cot de coroană, se află brațul ținând în sus o spadă, în care este înfîpt un cap de păgân, de dimensiuni mult mai reduse decât în scut⁷.

---

⁶ Stema fost confectionată după desenul apărut în József Pálmay, *Háromszék vármegye nemes családjai*, Jókai-Nyomda-Részvény-Társulat, Seps-Szent-György, 1901, p. 112.

⁷ Stema fost confectionată după desenul apărut în J. Pálmay, *op. cit.*, p. 145.

Stema familiei Baló de Nagybacon

Este vorba de un blazon confecționat din tablă de cupru, decupat și ciocănit, lipit pe un placaj, cu inscripția *”Bala család ősi nemesi címere”*, însemnând *”Stema nobiliară cea veche a familiei Bala”*⁸.

Stema cuprinde un scut cu concavități laterale și talpa în acoladă, în al cărui câmp, dintr-o coroană deschisă, aflată deasupra unei coline, iese un urs ținând în laba dextră un fier de plug, iar în laba senestră, peste umăr, o sabie. Scutul este timbrat de un coif cu gratii, așezat frontal, cu lambrechini care cad în ambele părți, încoronat, având în cimier patru spice de grâu, peste care se încrucișează sabia din scut (de formă ciudată), respectiv fierul de plug⁹.

Stema familiei Zambler de Alsócsernáton

Este un blazon confecționat din tablă de cupru, decupat și ciocănit, lipit pe un placaj, cu inscripția *”Zambler család ősi nemesi címere”*, adică: *”Stema nobiliară cea veche a familiei Zambler”*.

Stema cuprinde un scut cu concavități laterale și talpa în acoladă, în al cărui câmp se află un leu cu coadă dublă, întors spre dextra, stând pe două picioare, ținând cu laba dreaptă o spadă, iar cu laba stângă o bilă. Scutul este timbrat de un coif cu gratii, așezat frontal, cu lambrechini care cad în ambele părți, încoronat. În creștet se repetă leul ținând o spadă și o bilă, doar în poziție ieșind din coroană, în mărime mult redusă față de elementul heraldic din scut¹⁰.

Stema familiei Molnár de Alsócsernáton

Este vorba despre o stemă pictată pe carton, purtând inscripția: *”ALSÓ-CSEERNÁTONI MOLNÁR CSALÁD ŐSI NEMES CÍMERE”*, însemnând *”Stema nobiliară cea veche a familiei Molnár de Alsócsernáton”*¹¹.

Stema cuprinde un scut cu concavități laterale, trilobat, în al cărui câmp albastru se află un leu de aur, cu limba scoasă, roșie, întors spre dextra, ținând cu ambele labe o spadă de argint, cu garda de aur, în poziția palului. Scutul este timbrat de un coif închis, întors spre dextra, cu lambrechini roșu-argint, respectiv albastru-aur, încoronat¹².

Stema familiei Kelemen de Alsócsernáton

Este o stemă pictată pe carton, purtând inscripția *”A Csernátoni Kelemen család címere”*, adică: *”Stema familiei Kelemen de Csernáton”*¹³.

Stema cuprinde un scut cu partea superioară bombată, flancurile concave, iar partea inferioară trilobată și vârful ascuțit, în al cărui câmp albastru se află un struț de argint, întors spre dextra, ținând printre ghearele piciorului drept, ridicat, o pană de găscă, din același metal, iar cu piciorul sprijinitor stâng o sabie având lama

⁸ S-a greșit numele familiei, corect este: Baló.

⁹ Stema a fost confecționată după desenul apărut în J. Pálmay, *op. cit.*, p. 34.

¹⁰ Stema a fost confecționată după desenul apărut în J. Pálmay, *op. cit.*, 476.

¹¹ Dimensiuni: 29,5x41 cm.

¹² Descrierea stemei apare în J. Pálmay, *op. cit.*, p. 315-316.

¹³ Dimensiuni: 30x44 cm.

de argint, iar garda de aur. Scutul este timbrat de un coif închis, așezat frontal, având o coroană regală deschisă, împodobită cu pietre prețioase, de sub care cad lambrechini roșu-argint, respectiv albastru-aur. În creștet, ies din coroană o spadă, la dextra, respectiv trei pene de struț, de argint, la senestra. Stema, pictată de un autor neidentificat din perioada interbelică după cea de pe diploma de înnobilare, a fost moștenită de József Kelemen, care a donat-o Muzeului "Haszmn Pál"¹⁴. Diploma de înnobilare cu blazon acordată de principele Gabriel Bethlen lui Georgius Literatus Kelemen la 7 mai 1628, la Alba Iulia, a fost confiscată în regimul trecut și în prezent se află în colecția Biroului Județean Covasna al Arhivelor Naționale ale României¹⁵.

Stema familiei Csiky de Alsócsernáton

Este vorba de o stemă sculptată în lemn de formă ovală, cuprinzând un scut renașcentist cu hașuri orizontale, în al cărui câmp se află un braț armat, rezemat în cot pe o coroană deschisă, aflată în talpa scutului, ținând o sabie în bară. Scutul este timbrat de un coif cu gratii, așezat frontal, având o coroană deschisă, împodobită cu pietre prețioase, de sub care cad lambrechini în ambele părți¹⁶.

Stema familiei Bod de Albis

Este o stemă sculptată în lemn, de formă dreptunghiulară și colorată¹⁷, cuprinzând un scut francez modern, în al cărui câmp ceruleu se află un steag așezat în țeapă, cu flamura galben-roșie înfășurată, peste care trece în fascie o sabie cu tăișul în sus și vârful spre dextra. Scutul este timbrat de un coif cu gratii, întors spre dextra, încoronat. În creștet un braț armat stâng, ținând o sabie în bară. Lambrechini: albastru-aur, respectiv roșu-argint. Sub stemă apare inscripția "*Albisi és Felsőcsernátoni Bod család nemesi címere 1640*", însemnând: "*Stema nobiliară a familiei Bod de Albis și Felsőcsernáton*". În colțul din dreapta (stânga heraldică), jos, s-a semnat autorul: "*Bod Károly, Albis 1973*".

Stema este copiată din lucrarea lui Pálmay¹⁸. În lucrarea sa, József Pálmay a "contopit" familiile Bod de Albis și Bod de Felsőcsernáton, și a prezentat ilustrația familiei Bod de Albis¹⁹. În *Liber Armorum Hungariae*, flamura steagului apare alb-roșie.

Stemă dedicată lui Péter Bod de Felsőcsernáton

Stema este pictată cu tempera pe un placaj având fond colorat²⁰, cuprinzând un scut cu concavități laterale, înclinat în față, în al cărui câmp roșu se află un braț armat, de argint, îndoit în cot, ținând în mâna de culoare naturală o spadă cu mân-

¹⁴ Informație transmisă autorului de către dl. József Kelemen din Malnaș.

¹⁵ *Fond nr. 93 – Documente de înnobilare*, f. 7.

¹⁶ Stema a fost sculptată după desenul apărut în J. Pálmay, *op. cit.*, p. 113.

¹⁷ Dimensiuni: 21,5x30 cm.

¹⁸ J. Pálmay, *op. cit.*, p. 78.

¹⁹ Alapi Gyula és mások (szerk), *Magyarország címere könyve (Liber armorum Hungariae)*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1913, p. 79.

²⁰ Dimensiuni: 21,5x30 cm.

rul și garda de aur, iar lama de argint, în bară. Colțul superior al scutului este timbrat de o cască închisă, întoarsă spre dextra, de argint, încoronată. În creștet, ieșind din coroana de aur cu trei fleuroane și două perle, se repetă brațul armat ținând spada. Lambrechini roșu-argint, în formă de vrejuri. Stema s-a înscris într-un chenar verde. Sub stemă apare inscripția: *"INSIGNIA GENTILITIA CLARISSIMI D[OMI]NI PETRI BOD DE FELSÖCSERNÁTON"*. Lucrarea este semnată (în dreapta scutului, jos) de artistul heraldist Tudor-Radu Tiron, care a pictat și donat această stemă Muzeului din Cernat în 2002.

Este varianta corectă a stemei familiei Bod de Felsőcsernáton²¹.

Stema familiei Farkas de Ikafalva

Este o xerocopie color, înrămată. Stema este reprezentată în stilul celor apărute în *Li* cu literele A, B și C. Este vorba de un scut cu baza rotunjită, în al cărui câmp albastru, călărind un cal alb în galop, apare un bărbat în manta albastră, pantaloni și căciulă roșii, cizme galbene, care ridică deasupra capului o sabie cu mânerul și garda de aur, iar lama de argint. Scutul este timbrat de un coif de argint, cu gratii de aur, încoronat. În creștet, peste coroana deschisă, se află un potir de argint. Lambrechini: albastru-aur, respectiv roșu-argint.

Sub stemă apare inscripția: *"Farkas de Ikafalva"*.

Stema familiei Rápolthy de Peselnek

Este vorba de o stemă pictată pe carton, înrămată²², cuprinzând un scut oval, în al cărui câmp albastru se află un braț armat, de argint, îndoit în cot, ținând în mâna de culoare naturală o sabie de argint în bară, care străpunge un cap de păgân, natural. Scutul este timbrat de un coif cu gratii, de argint, surmontat de o coroană de argint (!), având în loc de fleuroane elemente în formă de motive populare (!). În creștet se repetă elementul din scut, micșorat. Lambrechini albastru-argint de ambele părți.

În lucrarea lui Pálmai nu este reprezentată stema, dar este descrisă²³. După toate probabilitățile, desenatorul, neinstruit din punct de vedere heraldic, s-a luat după această descriere.

Stema familiei Apor de Altorja

Este o stemă pictată pe carton, înrămată²⁴, cuprinzând un scut în formă de inimă, având chenarul de aur. În câmp roșu, se află un braț armat de argint, îndoit în cot, rezemându-se de o coroană deschisă, de aur, așezată pe o colină verde, ținând în mâna de culoare naturală o sabie cu mânerul și garda de aur, iar lama de argint, în bară. Din interiorul cotului se ridică o cruce latină, de aur (mai închisă ca nuanță

---

²¹ J. Pálmai, *op. cit.*, precum și Constantin Reichenauer von Reichenau, Csergheő von Géza, Oscar von Bárczay, *Der Adel von Siebenbürgen*, în colecția "J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch", (Vierten Bandes zwölfte Abtheilung), Verlag von Bauer und Rappe, Nürnberg, 1898, însă aici câmpul scutului este hașurat albastru.

²² Dimensiuni: 35x45 cm.

²³ J. Pálmai, *op. cit.*, p. 367.

²⁴ Dimensiuni: 34x45 cm.

decât aurul coroanei). Scutul este surmontat de o coroană cu cinci perle. Sub scut apare inscripția ”*ALTORJAI APOR CSALÁD CZIMERE*”, adică ”*Stema familiei Apor de Altorja*”.

Este interesantă forma scutului, neîntâlnită în altă parte. În acest caz, crucea se ridică de pe cot. În alte reprezentări între sabie și cot este așezată o cruciuliță, nerezemată, ori o stea cu șase raze. Interesantă este și coroana cu cinci perle, care se utilizează în cazul nobililor netitrați. Membrii familiei Apor, una dintre cele mai însemnate familii din zonă, au fost ridicați la rang de baron, deci s-ar fi convenit ca stema lor să cuprindă coroana de rang cu șapte perle. Întrucât István Apor a fost ridicat la rang de conte, pentru el s-ar fi potrivit o coroană cu nouă perle.

Stema familiei Gyárfás de Léczfala

Este cea mai valoroasă stemă a colecției. A fost executată de artistul heraldist József Sebestyén Keöpeczi (1878-1964), care, în stilul lui caracteristic, a realizat o întreagă compoziție heraldică, având în cele patru colțuri ale panoului steme de dimensiuni mai mici²⁵.

Stema cuprinde un scut renașcentist cu concavități laterale, tăiat. În partea superioară, având câmp albastru, peste o terasă formată din trei coline verzi, pe cea din mijloc stă pe piciorul drept un cocor alb, întors spre dextra, ținând cu ghearele piciorului drept ridicat o pană de gâscă, albă. În partea inferioară, în câmp roșu, trei roze albe, așezate 2 și 1. Scutul este timbrat de un coif cu gratii, întors spre dextra, încoronat. În creștet, ieșind din coroană un leu natural, rampant, limbat roșu, ținând în laba dreaptă o sabie ridicată deasupra capului. Stema este înconjurată de o cunună de lauri, ovală.

În cele patru colțuri, între chenar și cunună, s-au așezat patru steme în scuturi cu concavități laterale, trilobate în vârf. În dreapta heraldică, sus, în câmp roșu o mandibulă din care ies către dextra trei dinți de lup, totul de argint. În colțul din stânga heraldică, sus, un scut cu baza roșie și câmpul albastru. Ieșind din linia despărțitoare, o acvilă neagră cu zborul deschis, cu capul întors spre dextra și limbată roșu. În dreapta jos, în câmp albastru un soare figurat, de aur, la dextra, și o semilună crescătoare, de argint, la senestra. În stânga jos, în câmp galben (aur), șapte bastioane cu câte trei creneluri, având poarta și câte două creneluri negre, așezate 4 și 3.

Prima stemă, dintre cele din colțuri, este a familiei Báthori de Somlyó și este așezată în cinstea principelui care a ridicat la rang de nobil și a acordat stema familiei Gyárfás, anume Gabriel Báthori. Celelalte trei steme reprezintă cele trei stări privilegiate ale Transilvaniei: acvila reprezintă comitatele ardelenesti, soarele și semiluna comunitatea secuilor, iar cele șapte cetăți comunitatea sașilor.

Sub stemă apare inscripția ”*NEMES LÉCFALVI GYÁRFÁS CSALÁD ŐSI CZÍMERE*”, adică ”*stema cea veche a nobilei familii Gyárfás de Léczfala*”.

Stema familiei Czirjék de Sepsizoltán

Printre colecția de stâlpi funerari ciopliți în lemn, găsim și câteva pietre funerare. Una dintre ele, în formă de obelisc, conține o stemă. Sculptată într-o piatră

²⁵ Dimensiuni: 38,5x48,5 cm; în interior: 30x40 cm.

care a fost mult erodată, lucrarea abia se mai vede. Este vorba de un scut cu conca-vitate în partea dreaptă, cuprinzând un braț drept, îndoit în cot, care ține o sabie în bară. Scutul este timbrat de o coroană deschisă.

Sub stemă apare inscripția *"ITT NYUGSZIK S. ZOLTÁNI NS. CZIRJÉK ANTAL élt 73 évet meghalt Jan 20 1852 BÉKE HAMVAINAK"*, însemnând *"Aici se odihnește veneratul Antal Czirjék de S[epsi] Zoltán, a trăit 73 de ani, a decedat la 20 ian[uarie] 1852, Pace rămășițelor sale"*.

Stema familiei Czirjék de Sepsizoltán apare sub altă formă în literatura de specialitate²⁶, anume un scut oval, în al cărui câmp albastru se află un leu de aur, rampant, care ține în laba dreaptă ridicată o sabie cu mânerul și garda de aur, iar lama de argint, în bară. Scutul este timbrat de un coif cu gratii, încoronat. În creștet, rezemat de coroana deschisă, se află un braț armat, îndoit în cot, ținând o sabie în bară. Lambrechini: albastru-aur, respectiv roșu-argint²⁷.

Deci, în stema sculptată pe piatra de mormânt prezentată, în scut apare de fapt creștetul descris în literatura de specialitate.

Concluzii

După multitudinea de steme aflate într-o unitate muzeală dintr-o localitate rurală, Muzeul "Haszmann Pál" din Cernat poate fi considerat drept muzeu colecționar de steme. Fondatorul muzeului, învățătorul Pál Haszmann, a dorit ca în colecția de istorie locală a comunei să apară și stemele familiilor mai însemnate. În activitatea sa de colectare, el a achiziționat stema pictată în ulei a lui Elek Damokos, blazonul familiei Gyárfás de Léczfalva, pictată de József Sebestyén Keöpeczi, a comandat stemele decupate și ciocănite din tablă de cupru. Calitatea blazoanelor confecționate din metal lasă loc de mai bine însă, ținând seama că ele s-au realizat în perioada 1973-1977, într-un regim ostil blazoanelor nobiliare; ele au devenit adevărate piese muzeale. Fiul fondatorului, Pál Péter Haszmann, a continuat opera predecesorului, colecționând steme în continuare. Blazonul din piatră de pe frontonul conacului a fost achiziționat de dânsul dintr-un magazin de antichități din Mediaș (!). Era de fapt un ornament al unui șemineu distrus. Colecția s-a îmbogățit și prin donația heraldistului Tudor-Radu Tiron, care din respect față de vocația conducătorilor instituției a realizat și donat stema celui mai renumit fiu al comunei, preotul și istoricul Péter Bod de Felsőcsernáton.

Marea majoritate a stemelor aflate în colecție sunt ale familiilor din Cernat, trei sunt ale familiilor din localități componente ale comunei, Icafalău și Albiș, iar două din zonă: cea a familiei Apor, din comuna învecinată Turia, iar a familiei Rápolthy tot din apropiere, din Petriceni. Excepție face aparent stema Baló, Bățanii Mari situându-se în partea opusă a județului, însă la Cernat trăiesc multe familii cu numele de Baló.

²⁶ *Liber Armorum Hungariae*, p. 139; J. Pálmay, *op. cit.*, p. 125.

²⁷ După desenul din *Liber Armorum Hungariae*.

Bibliografie:

Biroul Județean Covasna al Arhivelor Naționale ale României, Fond nr. 93 – *Documente de înnobilare*.

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Fond R 64 – *Hazai címeres-levelek és nemesi iratok* [Diplome armale și documente nobiliare autohtone].

ALAPI Gyula és mások (szerk.), *Magyarország címeres könyve (Liber armorum Hungariae)*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1913.

D. HASZMANN Orsolya, *A csernátoni Haszmann Pál Múzeum*, în István Kinda (szerk.), "A Székely Nemzeti Múzeum", Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy, 2011.

PÁLMAY József, *Háromszék vármegye nemes családjai*, Jókai-Nyomda-Részvény-Társulat, Sepsiszentgyörgy, 1900.

REICHENAUER von REICHENAU, Constantin, Géza von CSERGHEÖ, Oscar von BÁRCZAY, *Der Adel von Siebenbürgen*, în colecția „J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch”, (Vierten Bandes zwölfte Abtheilung), Verlag von Bauer und Rappe, Nürnberg, 1898.

Lista ilustrațiilor:

Fig. 1 – Pál Haszmann, fondatorul muzeului din Cernatul de Jos.

Fig. 2 – Conacul Damokos Gyula din Cernatul de Jos (azi sediul Muzeului "Haszman Pál").

Fig. 3 – Expoziție de steme în cadrul colecției de istorie locală a Muzeului "Haszman Pál" din Cernatul de Jos.

Fig. 4 – Stema familiei Damokos de Alsócsernáton pe frontonul conacului.

Fig. 5 – Stema familiei Damokos de Alsócsernáton pe un ancadra-ment din secolul al XVII-lea.

Fig. 6 – Stema lui Elek Damokos de Alsócsernáton.

Fig. 7 – Stema familiei Cseh de Alsócsernáton.

Fig. 8 – Stema familiei Cseh de Szentkatolna.

Fig. 9 – Stema familiei Bernáld de Alsócsernáton.

Fig. 10 – Stema familiei Végh de Alsócsernáton.

Fig. 11 – Stema familiei Cserátoni de Alsócsernáton.

Fig. 12 – Stema familiei Dombi de Ikafalva.

Fig. 13 – Stema familiei Baló de Nagybacon.

Fig. 14 – Stema familiei Zambler de Alsócsernáton.

Fig. 15 – Stema familiei Molnár de Alsócsernáton.

Fig. 16 – Stema familiei Kelemen de Alsócsernáton.

Fig. 17 – Stema de pe diploma de înnobilare a lui Georgius Literatus Kelemen din 1628.

Fig. 18 – Stema familiei Csíky de Alsócsernáton.

Fig. 19 – Stema familiei Bod de Albis.

Fig. 20 – Stemă dedicată lui Péter Bod de Felsőcsernáton, autor Tudor-Radu Tiron.

Fig. 21 – Stema familiei Farkas de Ikafalva.

Fig. 22 – Stema familiei Rápolthy de Peselnek.

Fig. 23 – Stema familiei Apor de Altorja.

Fig. 24 – Stema familiei Gyárfás de Léczfala, autor József Sebestyén Keöpeczi.

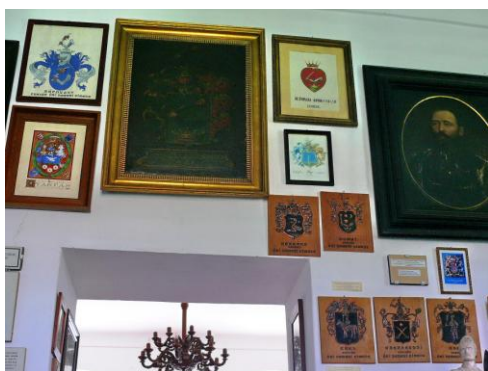
Fig. 25 – Stema familiei Czirjék de Sepsizoltán.

Fig. 1

Fig. 2

Fig. 3

Fig. 4

Fig. 5

Fig. 6

Fig. 7

Fig. 8

Fig. 9

Fig. 10

Fig. 11

Fig. 12

Fig. 13

Fig. 14

Fig. 15

Fig. 16

Fig. 17

Fig. 18

Fig. 19

Fig. 20

Fig. 21

Fig. 22

Fig. 23

Fig. 24

Fig. 25